

УДК 355.415.5

Сергій Шешко,

слухач кафедри фінансів та права
Військового інституту
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
підполковник юстиції

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ СПИСАННЯ ВІЙСЬКОВОГО МАЙНА

У статті розглянуто актуальні питання щодо особливостей правового режиму списання військового майна у Збройних Силах України. Дано визначення військового майна й умов, за яких здійснюється його списання. Проаналізовано особливості протидії незаконному знищенню/пошкодженню військового майна.

Ключові слова: військове майно, військова частина, правовий режим, господарська діяльність, облік, зберігання, знищення, пошкодження, списання, законодавство.

Вступ. Правила прийому, видачі і списання матеріальних цінностей у Збройних Силах України регламентовані відповідними нормативними актами. Усі цінності приймаються, відпускаються і списуються за кількістю і якістю, сортністю і терміном експлуатації, за суворого дотримання правил упаковки, маркування, вибраковки, в разі потреби з участю комісії і представників громадськості. Участь громадськості обумовлена Законом України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави».

Збройна агресія Росії в Криму і на сході України, що призвела до окупації частини її території, зобов'язує звернути особливу увагу на недосконалість чинного правозастосування з питань обліку й поводження з військовим майном, у т.ч. у сфері його списання. Упродовж останнього періоду триває робота з удосконалення нормативно-правової бази щодо списання військового майна – у січні 2015 р. був прийнятий оновлений Наказ Міністерства оборони України «Про затвердження Порядку списання військового майна у Збройних Силах України» (зміни до цього наказу вносяться постійно, враховуючи складну ситуацію в зоні АТО) [1].

Актуальність теми. Актуальність проблематики даного дослідження пов'язана, крім теоретичної і правової важливості, з неналежною якістю системи зберігання військового майна у нашій державі. До наявних недоліків у зберіганні матеріальних цінностей належить відсутність належно обладнаних приміщень, складів, баз, холодильних установок, у зв'язку з чим матеріальні цінності

втрачають свою якість, приходять у непридатний стан, а потім уціняються і списуються за рахунок держави. Це може служити прикриттям для розкрадання матеріальних цінностей і зловживань службових осіб. З огляду на викладене, потребує суттєвого вдосконалення правозастосування у сфері списання військового майна.

Зазначеною проблемою займалися такі науковці: В. Щербина, П. Кондик, С. Іванов, А. Шестаков та інші.

Метою даного дослідження є проблематика списання військового майна та проведення аналізу нормативно-правової бази, якою врегульовано військово-майнові відносини.

Виклад основного матеріалу. Господарська діяльність у Збройних Силах України – це специфічна діяльність військових частин, закладів, установ та організацій Збройних Сил України, що пов'язана із забезпеченням їх повсякденної життєдіяльності і яка передбачає ведення підсобного господарства, виробництво продукції, виконання робіт і надання послуг, передачу в оренду рухомого та нерухомого військового майна та здійснюється з метою одержання додаткових джерел фінансування життєдіяльності військ (сил) для підтримання на належному рівні їх бойової та мобілізаційної готовності [2].

Для всебічного забезпечення діяльності військового формування (військової частини) необхідне повноцінне та правильне функціонування військового господарства як загалом, так і окремо в кожній частині. Військове (корабельне) господарство – це

сукупність сил і засобів, які входять до складу військових частин (кораблів) і з'єднань, а також передані їм у постійне чи тимчасове користування різні об'єкти матеріально-технічної бази, матеріальні засоби, призначені для забезпечення бойової підготовки і виховної роботи, військового побуту, правильної експлуатації, ремонту, зберігання озброєння, військової техніки і майна [3, с. 102].

Військове майно – це державне майно, закріплене за військовими частинами. До військового майна належать будинки, споруди, передавальні пристрої, всі види озброєння, бойова та інша техніка, боєприпаси, паливно-мастильні матеріали, продовольство, технічне, аеродромне, шкіперське, речове, культурно-просвітницьке, медичне, ветеринарне, побутове, хімічне, інженерне майно, майно зв'язку тощо. Центральні органи здійснюють відповідно до закону управління військовим майном, у тому числі закріплюють військове майно за військовими частинами (у разі їх формування, переформування), приймають рішення щодо перерозподілу цього майна між військовими частинами у тому числі у разі їх розформування [4, с. 70].

Більш конкретно поняття «майно» в значенні «військове майно» визначено в наказі Міністра оборони України від 16 липня 1997 р. № 300, а саме вказано, що до об'єктів господарського, технічного і медичного призначення належать усі види складів та сховищ із накопиченими матеріальними засобами; парки бойової, автомобільної та іншої техніки; майстерні; аеродромні, портові та інші споруди; їдальні (камбузи), кают-компанії, хлібозаводи (хлібопекарні); підсобні господарства; котельні, лазні, пральні, торговельно-побутові заклади з товарами та сировиною; казармено-житловий фонд; комунальні споруди; кімнати побутового обслуговування, кубрики і куточки побутового обслуговування на кораблях; медичні пункти та інші об'єкти з обладнанням, інвентарем і майном, а також під'їзні автомобільні та залізничні шляхи (колії); порти, причали з вантажно-розвантажувальним устаткуванням і земельні ділянки, які виділено для потреб оборони [2].

Особливості правового режиму військового майна знаходять свій вияв у тому, що облік, інвентаризація, зберігання, списання, використання та передача військового майна здійснюються у спеціальному порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України. Водночас загальні положення стосовно зазначених дій регулюються ст. 4-6 Закону України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» [5, с. 149].

Так, військові частини ведуть облік закріпленого за ними майна у кількісних, якісних,

обліково-номерних та вартісних показниках і враховують по відповідних службах – продовольчій, речовій, квартирно-експлуатаційній, пально-мастильних матеріалів тощо.

У такому порядку ведеться облік майна, закріпленого за підпорядкованими військовими частинами, у службах забезпечення органів військового управління, органах квартирно-експлуатаційної служби Збройних Сил України, на які покладаються завдання щодо забезпечення військових частин майном відповідно до затверджених норм та організації його ефективного використання.

Положенням про порядок обліку, зберігання, списання та використання військового майна у Збройних Силах, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2000 р. № 1225 [6], зокрема, встановлено, що облік військового майна ведеться з метою отримання даних про його наявність, втрату, нестачу, рух, вартість та якісний (технічний) стан, необхідних для організації матеріально-технічного забезпечення військових частин, встановлення належного контролю за умовами зберігання, доцільністю та ефективністю його використання (витрачання), а також з метою підготовки даних для складення облікових документів та державної статистичної звітності. Обліку підлягає все військове майно незалежно від його призначення та джерел надходження. Облік військового майна повинен бути своєчасним, достовірним і точним.

Відповідно до Наказу Міністерства оборони України «Про затвердження Порядку списання військового майна у Збройних Силах України» від 12 січня 2015 р. № 17, списання військового майна, закріпленого за військовими частинами, здійснюється у разі: – набуття непридатного стану (за неможливості або економічної недоцільності його відновлення і використання); – убування в межах затверджених норм; – використання на виробничі, господарські та експлуатаційні потреби в межах установлених норм, у тому числі на підготовку зброї (боєприпасів) до зберігання або застосування, виготовлення сумішей, проведення аналізу, виконання будівельних та будівельно-монтажних робіт; – втрати чи нестачі військового майна за умови, що відновлення його є неможливим або економічно недоцільним, зокрема: 1) виявлення як нестачі в результаті інвентаризації; 2) втрати (знищення, руйнування) внаслідок стихійного лиха або воєнних дій, проведення антитерористичної (миротворчої) операції або внаслідок диверсій; 3) втрати (знищення, руйнування) внаслідок пожежі, катастрофи або аварії; 4) знищення або приведення у непридатний стан за розпорядженням вій-

ського командування з метою запобігання загарбанню його противником або з метою попередження та ліквідування епідеміологічних захворювань; 5) знесення будівель (споруд) через недоцільність використання та з метою будівництва на їх місці нових об'єктів.

У разі, коли військове майно підлягає утилізації згідно з міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, його списання може здійснюватися на підставі та на умовах зазначених договорів [1].

Закінчення установленого терміну служби військового майна не може бути підставою для його списання, якщо це майно ще придатне для використання за цільовим призначенням і подальше використання такого майна не заборонено відповідною документацією заводів-виробників або нормативно-правовими актами і нормативними документами Міноборони. Списання військового майна проводиться за актами якісного (технічного) стану, інспекторськими посвідченнями та за актами списання.

За актами якісного (технічного) стану списується: – військове майно, яке обліковується за обліково-номерними, якісними (технічними) показниками і набуло непридатного стану після закінчення установлених термінів його служби (носіння, використання), вироблення технічного ресурсу, проведення випробувань або дослідних робіт, а також із закінченим терміном зберігання в запасі (резерві) за неможливості його ремонту або використання за цільовим призначенням; – військове майно безстрокового використання, яке набуло непридатного стану у процесі експлуатації, за неможливості його подальшого використання за цільовим призначенням; – лікарські засоби (в тому числі наркотичні, психотропні та отруйні), імунобіологічні препарати та хімічні реактиви, які набули непридатного стану.

Втрачене або знищене військове майно та його нестача, а також майно, яке обліковується за обліково-номерними, якісними (технічними) показниками і набуло непридатного стану раніше установленого терміну його служби, носіння (використання), вироблення технічного ресурсу, якщо згідно із законодавством заподіяна шкода повністю або частково відноситься на рахунок держави за неможливості відшкодування його повної або часткової вартості за рахунок винних осіб, списується за інспекторськими посвідченнями.

За актами списання списується військове майно, яке не обліковується за обліково-номерними, якісними (технічними) показни-

ками і набуло непридатного стану, майно, використане за встановленими нормами на регламентні роботи, технічне обслуговування, витрачене на виробничі, господарські та експлуатаційні потреби, будівлі і споруди, що підлягають знесенню через недоцільність їх використання, а також убуток військового майна та інше майно, яке не списується за актами якісного (технічного) стану, за інспекторськими посвідченнями і набуло непридатного стану [5, с. 150].

Списання військового майна в окремих випадках безпосередньо пов'язане з його знищенням або пошкодженням, що є предметом кримінального права.

Тлумачний словник української мови під знищенням розуміє припинення існування чого-небудь, що призводить до загибелі; руйнування, псування різноманітними способами (ламаючи, рвучи і таке інше); скасування, ліквідацію, припинення або усунення чого-небудь [7]. Крім того, з точки зору української мови пошкодження – це виведення чого-небудь з ладу, псування, руйнування; щодо живих істот пошкодження вживається у значенні завдання шкоди здоров'ю, отримання травми [7].

У разі пошкодження військового майна воно набуває стану, за якого втрачає повністю або частково свої функціональні якості (наприклад, вогнепальна зброя не стріляє або стріляє зі значним відхиленням) або втрачає свою форму (наприклад, деформація кузова автомобіля, при якому сам автомобіль рухатися може) [8, с. 84]. Тобто пошкодження майна – це погіршення його якості, зменшення цінності речі або доведення речі на якийсь час до непридатного за її цільовим призначенням стану [9, с. 451]. На відміну від знищення, у разі пошкодження предмет підлягає відновленню (ремонту), після чого може використовуватися в подальшому за своїм функціональним призначенням.

Крім того, тлумачення понять «знищення» та «пошкодження» військового майна як елементів об'єктивної сторони умисного та необережного знищення або пошкодження військового майна міститься у статтях 411 та 412 Кримінального кодексу (КК) України [10].

Об'єктивну сторону основного складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 411 КК України, становлять суспільно небезпечні діяння і наслідки у вигляді знищення або пошкодження військового майна, а також причинний зв'язок між вказаними діяннями і наслідками.

Тобто, керуючись чинним кримінальним законодавством, можна зазначити, що і протиправне діяння, і суспільно небезпечні наслідки, що настали в результаті такого ді-

яння, виражені у формі «знищення або пошкодження військового майна» [9, с. 943]. Тому знищення або пошкодження військового майна можна розглядати як «діяння – наслідок».

Як діяння, знищення або пошкодження військового майна (умисне чи необережне) виражається в суспільно небезпечному та протиправному, усвідомленому та вольовому акті поведінки людини, який відбувається в певній обстановці, місці і часі і завжди виражений в конкретній дії чи бездіяльності. Є.С.Ковалевська вважає, що умисне та необережне знищення або пошкодження військового майна може вчинятися як шляхом активної (дія), так і пасивної форми поведінки («числа» або змішана бездіяльність) [11, с. 119].

Наслідки знищення або пошкодження військового майна виражаються в реальних шкідливих змінах (як матеріальних, так і нематеріальних), які відбуваються в об'єкті, що охороняється кримінальним законом, унаслідок злочинів, передбачених статтями 411 та 412 КК України, та є проявом їх суспільної небезпечності. Обов'язкові наслідки складу умисного знищення або пошкодження військового майна (ч. 1 ст. 411 КК України), на відміну від складу необережного знищення або пошкодження військового майна (ч. 1 ст. 412 КК України), виражаються у самому знищенні або пошкодженні такого майна без конкретизації ступеня пошкодження або розміру шкоди.

Як суспільно небезпечне діяння, так і суспільно небезпечний наслідок є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони умисного та необережного знищення або пошкодження військового майна, за відсутності хоча б одного з них кримінально-правова відповідальність за статтями 411 та 412 КК України виключається.

Термінологічна конструкція «знищення або пошкодження військового майна» передбачає як вчинення певного роду діяння, так і настання відповідних суспільно небезпечних наслідків. При цьому наслідки мають головне значення, оскільки саме з ними закон пов'язує момент закінчення злочину [11, с. 120].

Вагомий аспект, що характеризує особливості правового режиму майна у Збройних Силах, у т.ч. його списання, пов'язаний з експортом металобрухту.

Як встановлено ч. 3 ст. 9 Закону України «Про металобрухт» від 5 травня 1999 р. [12], експорт металобрухту, який утворився у військових частинах, військових установах, військових навчальних закладах Збройних Сил України та інших військових формуваннях, утворених відповідно до законів України, перелік якого затверджується Кабінетом Міністрів України, забороняється. Експорт

списаних на металобрухт агрегатів машин, кораблів, плавзасобів, військової техніки, рухомого складу залізничного транспорту в нерозібраному стані забороняється.

Оскільки зазначена частина ст. 9 Закону містить дві норми (одна – щодо заборони експорту металобрухту, який утворився у військових частинах, відповідно до переліку, затвердженого Кабінетом Міністрів України, а друга – щодо заборони списаних кораблів і плавзасобів у нерозібраному стані), постає питання: чи стосується норма, вміщена у другому реченні ч. 3 ст. 9 Закону України «Про металобрухт», лише кораблів і плавзасобів, що є військовою технікою, чи встановлена заборона експорту стосується усіх без винятку кораблів і плавзасобів незалежно від форми власності і організаційно-правової форми суб'єктів господарювання.

Логічне і граматичне тлумачення норми, вміщеної у другому реченні ч. 3 ст. 9 Закону України «Про металобрухт», дає підстави для висновку, що в цьому реченні йдеться про кораблі і плавзасоби, що не є військовою технікою, оскільки військова техніка у цьому реченні зазначена як окремий вид майна.

Крім того, у Переліку видів металобрухту, що утворився у військових частинах, військових установах, військових навчальних закладах Збройних Сил та інших військових формуваннях, експорт якого забороняється, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2001 року № 1595, названо металобрухт, що утворився після розібрання такої списаної техніки, як кораблі і плавзасоби.

Таким чином, відповідно до Закону України «Про металобрухт» і згаданого Переліку, експорт металобрухту, що утворився у військових частинах після розібрання такої списаної техніки, як кораблі і плавзасоби, взагалі забороняється, тоді як інші кораблі і плавзасоби (що не є військовою технікою), списані на металобрухт, можуть експортуватися лише в розібраному стані.

Висновки

Отже, до військового майна належать будинки, споруди, передавальні пристрої, всі види озброєння, бойова та інша техніка, боєприпаси, пально-мастильні матеріали, продовольство, технічне, аеродромне, шкіперське, речове, культурно-просвітницьке, медичне, ветеринарне, побутове, хімічне, інженерне майно, майно зв'язку тощо.

Списання військового майна здійснюється у разі: набуття непридатного стану, убутку в межах затверджених норм, втрати чи нестачі, знесення будівель і споруд через недоцільність їх використання та з метою бу-

дівництва на їх місці нових об'єктів, а також у разі використання на виробничі, господарські та експлуатаційні потреби в межах установлених норм, у тому числі на підготовку зброї (боєприпасів) до зберігання або застосування, виготовлення сумішей, проведення аналізу, виконання будівельних та будівельно-монтажних робіт.

Таким чином, проведене дослідження окремих аспектів правового режиму майна у Збройних Силах України свідчить про те, що законодавством досить докладно врегульовано відносини, що визначають порядок списання військового майна. Водночас існують значні прогалини у сфері правозастосування нормативної бази щодо списання майна, що призводить до правопорушень, зумовлених корисливими цілями окремих військовослужбовців.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Порядку списання військового майна у Збройних Силах України : Наказ Міністерства оборони України від 12 січня 2015 р. № 17 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. Офіційний веб-сайт. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0118-15>.
2. Про господарську діяльність у Збройних Силах України : Закон України від 21 вересня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 48. – Ст. 408.
3. Ольховець В. П. Господарська діяльність у Збройних Силах України: теоретико-правовий аспект / В. П. Ольховець // Юридична наука. – 2014. – № 1. – С. 100–107.
4. Бакало В. Р. Актуальні проблеми державної реєстрації військових формувань / В. Р. Бакало, О. М. Варченко, І. І. Бакало // Честь і закон. – 2015. – № 2. – С. 69–71.
5. Щербина В. С. Правовий режим майна у Збройних Силах України / В. С. Щербина // Проблеми правового забезпечення підприємництва в Україні. – 2012. – № 11. – С. 148–153.
6. Положення про порядок обліку, зберігання, списання та використання військового майна у Збройних Силах, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2000 року № 1225 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. Офіційний веб-сайт. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1225-2000-%D0%BF>.
7. Академічний тлумачний словник української мови 1970-1980 р. : в 11-ти т. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sum.in.ua>.
8. Злочини проти встановленого порядку несення військ служби (військові злочини) / [Г. М. Анісімов, Ю. П. Дзюба, В. І. Касинюк та ін.] ; за ред. М. І. Панова. – Харків : Право, 2011. – 184 с.
9. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [Бойко А. М., Брич Л. П., Гришук В. К. та ін.] ; за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – 3-тє вид., переробл. та доповн. – К. : Атіка, 2003. – 1056 с.
10. Кримінальний кодекс України : Закон України № 2341-III від 05 квітня 2001 року [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. Офіційний веб-сайт. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/2341-14>.
11. Ковалевська Є. С. Визначення понять «знищення» та «пошкодження» військового майна для кваліфікації діяння за статтями 411 та 412 КК України / Є. С. Ковалевська // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2013. – № 5. – С. 119–124.
12. Про металобрухт : Закон України від 5 травня 1999 р. // Офіційний вісник України. – 1999. – № 21. – Ст. 937.

В статье рассмотрены актуальные вопросы относительно особенностей правового режима списания военного имущества в Вооруженных Силах Украины. Дано определение военного имущества и условий, при которых осуществляется его списания. Проанализированы особенности противодействия незаконному уничтожению/повреждению военного имущества.

Ключевые слова: военное имущество, военная часть, правовой режим, хозяйственная деятельность, учет, хранение, уничтожение, повреждение, списание, законодательство.

The article deals with pressing questions in relation to the features of the legal mode of writing of munitions in Ukrainian army. Determination of munitions and terms at which carried out his writing is given. The features of counteraction illegal elimination / damage of munitions are analyzed.

Key words: munitions, military part, legal mode, economic activity, account, storage, elimination, damage, writing, legislation.

